

**ТӨРИЙН АЛБАН ХААГЧИЙН БАТАЛГААГ ХАНГАХ ЧИГЛЭЛД
ҮЙЛЧИЛЖ БУЙ ХУУЛЬ ЭРХ ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ,
ТЭДГЭЭРИЙН ХЭРЭГЖИЛТИЙН БАЙДАЛ**
(Мэдээлэл лавлагаа)

Г. Чулуун

Цалин хөлсний тогтолцоог улсын хэмжээнд бүхэлд нь эргэж харах хэрэгцээ шаардлага “үүссэн” талаар хууль санаачлагчдын зарим хүрээнд идэвхтэй авч үзэх болсон нь, улмаар төрийн албаны цалингийн системийг ч давхар хамаарч байна. Төрийн албан хаагчийн албан тушаалын дундаж цалингийн хэмжээ нь нийгмийн амьжиргааны дундаж түвшинтэй харилцан уялдахын зэрэгцээ хувийн хэвшилд ажиллагч адилтгах албан тушаалын цалингийн дунджаас [хэрэв] 5 хувиар бага болсон тохиолдолд .. цалингийн жишгийг нэмэгдүүлэн тогтоох асуудал [хуулийн дагуу] аяндаа сөхөгдөх эрх зүйн зохицуулалттай юм.

Төрийн албан хаагчийн цалин хөлсийг зохистой тогтооход баримтлах аргачлал боловсруулах, дүгнэлт санал гаргах судалгааны гүйцэтгэгчээр Австралийн PDP компани Дэлхийн банкны зөвлөх үйлчилгээ худалдан авах журмын дагуу шалгарч ажилласан. Төрийн албаны зөвлөл дээр хэрэгжсэн уг төслийн гүйцэтгэлд холбогдох¹⁷⁸ төрийн байгууллагууд хамтарч оролцсон.

Монгол Улсын Их Хурлын Байнгын хорооны даргын 2013.12.10-ны өдрийн 9 дүгээр тогтоолоор Улсын Их Хурлын гишүүн Су.Батболд, Л.Энх-Амгалан .. нарын 8 гишүүнээс өргөн мэдүүлсэн Төрийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийг Улсын Их Хурлын чуулганы нэгдсэн болон Байнгын хорооны хуралдааны хэлэлцүүлэгт бэлтгэх чиг үүрэг бүхий ажлын хэсэг байгуулагдаж ажиллаж байгаа ба уг ажлын хэсгийг Төрийн албаны зөвлөл чиг үүргийнхээ дагуу холбогдох мэдээллээр хангаж .. хамтраж ажиллаж буй. Төрийн албан хаагчийн цалин хөлс, шагнал урамшил, тэтгэвэр тэтгэмж, нийгмийн баталгааны талаар “шинэ төсөлд зарчимын хувьд нэмэлт, өөрчлөлт ороогүй” тухай Төрийн албаны зөвлөлийн гишүүний илтгэл (Т.Хадхүү, Төрийн албаны шинэтгэлийн асуудал, 2014.01.06)-д дурдсан байв.

Манай хууль тогтоомжид “төрийн албан хаагчийн баталгаа” гэсэн хэллэг тодорхойлолт бий. Утга чанарын хувьд энэ нь “нийгмийн баталгаа” гэдгээс давсан, түүнийг дотроо багтаасан илүү өргөн хүрээтэй ойлголт юм. Хууль санаачлагчийн тухайлан¹⁷⁹ сонирхсон “төрийн албан хаагчийн цалин хөлс, цалингийн нэмэгдэл, шагнал урамшуулал, тэтгэмж тусламж, нөхөн олговор болон бусад нийгмийн баталгаа”-ны талаар товч лавлагааг гаргахын урьтал болгож, төрийн албаны тогтолцооны мөн чанарыг илтгэсэн Үндсэн хуулийн зарчмын заалтуудыг гүйлгэж харъя. Ингэх нь, асуудлыг аль болох томоор харахад дөхөмт байдал үүсгэнэ.

¹⁷⁸Төрийн албаны зөвлөл, Үндэсний статистикийн хороо, Сангийн яам, [тухайн үеийн] Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн яам, Боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны яам, Эрүүл мэндийн яам, Үндэсний татварын газар;

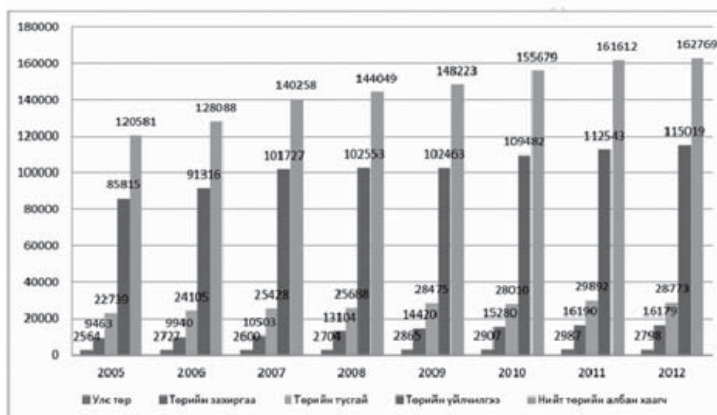
¹⁷⁹УИХ-ын гишүүн (Л.Энх-Амгалан) –ий 2014.01.28 –ны өдрийн №10-786 тоот албан бичгийн агуулгаас;

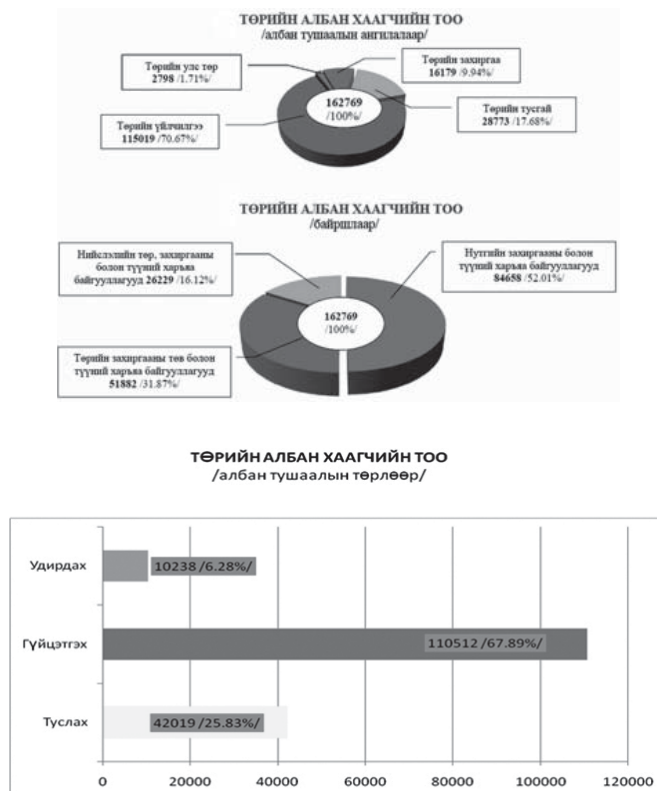
Монгол Улсын Үндсэн хуульд,

- Төр нь үндэсний эдийн засгийн аюулгүй байдал, аж ахуйн бүх хэвшлийн болон хүн амын нийгмийн хөгжлийг хангах зорилгод нийцүүлэн эдийн засгийг зохицуулна;
- Хүнийг ... нийгмийн гарал, байдал, хөрөнгө чинээ, эрхэлсэн ажил, албан тушаал ... үзэл бодол, боловсролоор нь ялгаварлан гадуурхаж үл болно;
- Монгол Улсын иргэн дараах үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ:
 - ажил мэргэжлээ чөлөөтэй сонгох, хөдөлмөрийн аятай нөхцөлөөр хангуулах, цалин хөлс авах, амрах, хувийн аж ахуй эрхлэх эрхтэй;
 - хөдөлмөрийн чадвар алдах, хүүхэд төрүүлэх, асрах болон хуульд заасан бусад тохиолдолд эд, мөнгөний тусламж авах эрхтэй;
 - эрүүл мэндээ хамгаалуулах, эмнэлгийн тусламж авах эрхтэй;
- Төрийн албан хаагчийн ажиллах нөхцөл, баталгааг хуулиар тогтооно.
- Шүүх улсын төсвөөс санхүүжнэ. Шүүх үйл ажиллагаагаа явуулах эдийн засгийн баталгааг төр хангана. Хуульд заасан үндэслэл, шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэрийн дагуу огцруулах, эсхүл хүсэлтээр нь чөлөөлөхөөс бусад тохиолдолд аль ч шатны шүүхийн шүүгчийг огцруулахыг хориглоно;

1. Төрийн албаны [нийт] бие бүрэлдэхүүн

(2013.01.01-ны байдлаар)

2. Төрийн албаны дундаж цалин

Монгол Улсын Засгийн газраас төрийн албан хаагчдын цалин хөлсийг эдийн засгийн өсөлт, амьжиргааны өртгийн өөрчлөлттэй уялдуулан нэмэгдүүлэх арга хэмжээг авсаар ирсэн. Тухайлбал, 2008 онд 20%, 2010 онд 30%, 2012 онд хоёр үе шаттайгаар .. нийтдээ 53% -р нэмсний дүнд төрийн албан хаагчдын дундаж цалин 630 мянган төгрөгт хүрч (2012.5.01) хүрч, төрийн албан хаагчдын цалин 2008 оны түвшнээсээ 2 дахин өссөн байв. Төрийн албан хаагчдын цалин хөлсний бүтцийн судалгааны холбогдолтой шинэ гарсан мэдээ баримт хомс байна. Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллагын судалгаа (2012) –гаар дэлхийн дундаж цалин 1480 ам. долл., монголд дундаж цалин дэлхийн дундажаас 3-4 дахин бага байдаг тухай өгүүлсэн байдаг.

№	Төрийн албан хаагчийн ангилал	Ажиллагсадын тоо ¹⁸⁰	Дундаж цалин (мянган төг.)
1.	Улс төрийн албан хаагч	2865	819,1
2.	Төрийн тусгай албан хаагч	28642	605,8
3.	Төрийн захиргааны албан хаагч	14641	753,2

¹⁸⁰Төрийн албан хаагчийн цалингийн хэмжээ жишгийг өөрчилсөн Засгийн газрын тогтоол гарсан [тухайн] үеийн дүн мэдээ;

4.	Төрийн үйлчилгээний албан хаагч	114752	626,4
	Үүнээс:		
	ТУ	59145	542,6
	ТУШУ	1178	753,7
	ТҮЭМ	12977	605,5
	ТҮСУ	2667	560,2
	ТҮМБ	5875	708,3
	ТҮБД	32796	586,5
Нийт		160900	630,0

Шүүгчийн ажил нь нормын ажил хийж, ажилласан цаг, бүтээмждээ тохирсон цалин авдаг нийтлэг жишгээс өөр ойлголт учраас “шүүгчийн цалин хөлс” гэж ярих нь зохимжгүй гэсэн үзэл хандлага нэвтэрч байна. Шүүгчийн дундач цалин тухайн үед ойролцоогоор 0.8 - 1.0 сая төг байсныг 2013 оны намар өөрчилсөн. Анхан шатны шүүгчийн дундач цалин 2014.01.01-нээс 3.7 сая төг. болсон.

3. Төрийн албан хаагчийн цалин хөлс, нийгмийн баталгааг тогтоох эрх бүхий этгээд (Захиалагчийн ирүүлсэн жагсаалтын 7 дахь хэсэгт хамааруулав)

Төрийн албан хаагчийн		Нэмэлт тодотгол
Цалин хөлс	Нийгмийн баталгаа	
<p>1. Албан хаагчийн албан тушаалын цалингийн сүлжээ, жишиг</p> <p>(Дээрх цалингийн сүлжээ жишиг нь албан тушаалын ангилал, зэрэглэл, мөн, төрийн тухайн алба тушаал эрхэлсэн хугацаанаас хамааралтай байна)</p> <p>(Төрийн албан хаагчийн дундажийг нийгмийн амьжиргааны дундаж түвшинтэй болон хувийн хэвшлийн адилтгах цалингийн дундачтай уялдана)</p>	<p>Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааг хуулиар зааж тодорхойлдог.</p> <p>Төрийн албан хаагчийн [нийгмийн] баталгаа, нэмэлт баталгааг хангах [хууль хэрэгжүүлэх] журмыг Засгийн газар тогтооно.</p> <p>Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааны төрөл зүйл дэлгэрэнгүй хуульчлагдсан тул тэдгээрийг [их төлөв] тухайн албан газар байгууллага нь засгийн газраас баталсан журмын дагуу хэрэгжүүлдэг.</p>	<p>Төрийн албаны салбар, төрийн байгууллагын үйл ажиллагааны чиглэлээр боловсруулж ирсэн. Адил ажил албан тушаалд ижил цалин тогтоох зарчимтай. Цалингийн нэгдсэн сүлжээг Засгийн газар тогтоолоор баталдаг.</p> <p>Үндэсний статистикийн хороо, хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон холбогдох эрх бүхий төрийн бусад байгууллагын оролцоотойгоор Төрийн албаны төв байгууллагаас хувийн хэвшилд ажиллагчдын адилтгах албан тушаалын дундаж цалингийн судалгааг Улсын Их Хурлаас баталсан журмын дагуу жил бүр гаргана.</p> <p>Шаардлагатай тохиолдолд албан тушаалын цалингийн хэмжээ, сүлжээ, жишгийг нэмэгдүүлэх .. саналыг Төрийн албаны төв байгууллага хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай хамтран боловсруулж, төсвийн хүрээний мэдэгдэл хэлэлцэхийн өмнө Улсын Их Хуралд танилцуулж шийдвэрлүүлнэ.</p> <p>Улс төрийн болон тусгай албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагч¹⁸¹ -ийн цалингийн хэмжээ, сүлжээг хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал тогтооно.</p>

¹⁸¹Сум, дүүргийн Засаг дарга, аймаг, нийслэл, сум, дүүргийн Засаг даргын орлогч, зэвсэгт хүчин, хилийн ба дотоодын цэрэг, тагнуул, цагдаа, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын тусгай албан тушаалаас бусад;

2. Улс төрийн болон тусгай албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагч ¹⁸² -ийн цалингийн хэмжээ, сүлжээ	Улс төрийн болон хуульд заасан зарим тусгай албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчийн нэмэгдлийн хэмжээ, зайлшгүй шаардлагатай бусад хангамжийг төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн хууль тогтоомжоор тогтооно.	Хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газрын өргөн мэдүүлснээр Улсын Их Хурал тогтооно.
3. Сум, дүүрэг, баг, хорооны Засаг дарга, төрийн захиргааны албан хаагч, зэвсэгт хүчин, хилийн ба дотоодын цэрэг, тагнуул, цагдаа, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх, онцгой байдлын байгууллагын офицер ахлагч, шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх байгууллагын ажилтан, үйлчилгээний албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчдын цалингийн сүлжээ, жишиг		Хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тогтооно:
	4. Төрийн захиргааны албан хаагчийн нэмэгдэл олгох журам, хэмжээг төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тогтооно.	
	5. Үйлчилгээний албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчийн нэмэгдэл, бусад нэмэгдэл хөлсний доод хэмжээг төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тогтооно.	
6. Төрийн өндөр албан тушаалтны зэрэг зиндаа, түүнтэй адилтгах төрийн албан тушаалтны зэрэглэлд хамаарах албан тушаалтны цалингийн хэмжээ		Хөдөлмөрийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Улсын Их Хурал тогтооно.

¹⁸² мөн адил;

<p>7. Шүүгчийн цалин</p> <p>(Шүүгчийн тогтоох, нэмэгдүүлэх шийдвэрийг УИХ –с гаргадаг, үе үеийн Засгийн газраас Төрийн албан хаагчийн цалинг тухай бүр нэмэгдүүлэхэд түүнийг дагуулан шүүгчийн цалинг шинэчлэн тогтоодог жишигтэй байсан)</p>	<p>Шүүгч нарт шүүн таслах ажлын онцгой нэмэгдэл, ажилласан жилийн болон зэрэг дэвийн нэмэгдлүүд байсан. Шүүгчийн эрх зүйн байдлын тухай хуулиар 2 төрлийн нэмэгдэлтэй байгаа. Шүүгчийн цалингийн хэмжээ шүүгчээр ажилласан 5 дах жилээс эхлэн жил тутам 2% -р нэмэгдэнэ.</p>	<p>Шүүхийн захиргааны тухай хуулийн 6.1.1 дэх хэсэгт “Шүүхийн ерөнхий зөвлөл бүх шатнышүүхийн үйл ажиллагааны болон хөрөнгө оруулалтын төсвийг төлөвлөн Улсын Их Хуралд шууд өргөн мэдүүлэх” гэсэн бүрэн эрх туссан. Энэ хүрээнд Шүүхийн Ерөнхий зөвлөл шүүгчдийн цалинг тогтоодог.</p>
---	--	--

4. Төрийн албан хаагчийн үндсэн цалинг тогтоосон жишиг (Захиалагчийн жагсаалтын 1 дэх хэсэгт хамаарна)

Засгийн газрын 2012.3.16-ны өдрийн 78 тогтоолоор төрийн албан хаагчийн албан тушаалын цалингийн сүлжээ, доод жишгийг шинэчлэн тогтоосон. Уг тогтоолоор,

- a) Төрийн захиргааны албан тушаалын цалингийн сүлжээ (Хавсралт -1)
- b) Улсын Их Хурал, Улсын Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Улсын дээд шүүх, Улсын ерөнхий прокурорын газар, Үндсэн хуулийн цэц, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Төрийн албаны зөвлөл, Үндэсний аюулгүй байдлын Зөвлөл, Сонгуулийн ерөнхий хороо болон тэдгээртэй адилтгах төрийн байгууллагын ажлын албаны албан тушаалын цалингийн сүлжээ (Хавсралт -2)
- c) Төрийн тусгай албан тушаалын цалингийн сүлжээ (Хавсралт - 3)
- d) Шинжлэх ухааны салбарын төрийн үйлчилгээний албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 4)
- e) Мэргэжлийн боловсрол олгох сургуулийн төрийн үйлчилгээний албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 5)
- f) Сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсрол эзэмшүүлэх сургалтын байгууллагын төрийн үйлчилгээний албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 6)
- g) Эрүүл мэндийн салбарын төрийн үйлчилгээний албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 7)
- h) Соёл, урлагийн салбарын төрийн үйлчилгээний албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 8)
- i) Төрийн үйлчилгээний бусад байгууллага болон төрийн байгууллагын хэвийн үйл ажиллагааг хангахад туслах албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 9)-ийг тус тус баталж, 2012.5.01-нээс мөрдсөн. Үүнд:

Төрийн захиргааны албан тушаалын цалингийн сүлжээ (Хавсралт -1)

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл													
	T3-1	T3-2	T3-3	T3-4	T3-5	T3-6	T3-7	T3-8	T3-9	T3-10	T3-11	T3-12	T3-13	T3-14
1	355933	378304	404159	424543	443433	476312	514103	555873	601400	651700	679365	709160	739695	752523
2	375460	399527	427343	449272	469594	504965	545622	590344	639539	693653	723415	754968	787794	801581
3	394991	420755	450531	474006	495761	533625	577148	625023	677685	735613	767474	800928	836053	850806
4	413886	441291	472964	497935	521076	561353	607648	658573	714590	757189	781036			
5	432778	461824	495394	521860	546386	589075	638142	692117	751488	778763	794597			

Улсын Их Хурал, Улсын Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Улсын дээд шүүх, Улсын ерөнхий прокурорын газар, Үндсэн хуулийн цэц, Хүний эрхийн Үндэсний Комисс, Төрийн албаны зөвлөл, Үндэсний аюулгүй байдлын Зөвлөл, Сонгуулийн ерөнхий хороо болон тэдгээртэй адилтгах төрийн байгууллагын ажлын албаны албан тушаалын цалингийн сүлжээ (Хавсралт -2)

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл													
	AA-11	AA-10	AA-9	AA-8	AA-7	AA-6	AA-5	AA-4	AA-3	AA-2	AA-1			
1	424543	443433	476312	514103	555873	601400	651700	679365	709160	739695	752523			
2	449272	469594	504965	545822	590344	639539	693653	723415	754968	787794	801581			
3	474006	495761	533625	577148	625023	677685	735613	767474	800928	836053	850806			
4	497935	521076	561353	607648	658573	714590	757189	781036						
5	521860	546386	589075	638142	692117	751488	778763	794597						

Төрийн тусгай албан тушаалын цалингийн сүлжээ (Хавсралт - 3)

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл																	
	ТТ-1	ТТ-2	ТТ-3	ТТ-4	ТТ-5	ТТ-6	ТТ-7	ТТ-8	ТТ-9	ТТ-10	ТТ-11	ТТ-12	ТТ-13	ТТ-14	ТТ-15	ТТ-16	ТТ-17	ТТ-18
1	320860	343106	355051	374654	381947	395842	410714	426330	442726	459942	478020	497001	516930	537857	559829	629043	655574	666716
2	340404	364604	377598	398923	406857	421972	438151	455139	472976	491704	511370	532018	553699	576464	600366	675660	704522	716643
3	359329	385421	399432	422424	430978	447276	464720	483036	502268	522461	543664	565928	589304	613849	639621	720803	751922	764991
4	376974	404831	419789	444336	453469	470869	489493	509047	529580	551139	573775	597544	622501	648706	676221			
5	395153	424828	440761	466911	476840	495175	515014	535844	557717	580682	604797	630116	656702	684617	713927			

**Шинжлэх ухааны салбарын төрийн үйлчилгээний албан тушаалын
цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 4)**

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл						
	ТҮШУ-1	ТҮШУ-2	ТҮШУ-3	ТҮШУ-4	ТҮШУ-5	ТҮШУ-6	ТҮШУ-7
1	432097	541633	585956	625204	667349	712865	762022
2	435464	546106	590876	630473	673038	719008	768656
3	444020	557470	603377	643775	687405	734525	785415
4	465725	586299	620842				
5	489939	618461	638307				

**Мэргэжлийн боловсрол олгох сургуулийн төрийн үйлчилгээний
албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 5)**

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл								
	ТҮМБ-1	ТҮМБ-2	ТҮМБ-3	ТҮМБ-4	ТҮМБ-5	ТҮМБ-6	ТҮМБ-7	ТҮМБ-8	ТҮМБ-9
1	432097	465466	483820	541633	585956	625204	667349	712865	762022
2	435464	469171	487709	546106	590876	630473	673038	719008	768656
3	444020	478582	497591	557470	603377	643775	687405	734525	785415
4	465725	502457	522660	586299	620842				
5	489939	529093	550627	618461	638307				

**Сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсрол эзэмшүүлэх сургалтын байгууллагын
төрийн үйлчилгээний албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 6)**

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл							
	ТҮБД-1	ТҮБД-2	ТҮБД-3	ТҮБД-4	ТҮБД-5	ТҮБД-6	ТҮБД-7	ТҮБД-8
1	362192	388571	432097	465466	483820	541633	585956	625204
2	364854	391499	435464	469171	487709	546106	590876	630473
3	371617	398939	444020	478582	497591	557470	603377	643775
4	388775	417813	465725	502457	522660	586299	620842	
5	407917	438869	489939	529093	550627	618461	638307	

**Эрүүл мэндийн салбарын төрийн үйлчилгээний албан тушаалын
цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 7)**

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл								
	ТҮЭМ-1	ТҮЭМ-2	ТҮЭМ-3	ТҮЭМ-4	ТҮЭМ-5	ТҮЭМ-6	ТҮЭМ-7	ТҮЭМ-8	ТҮЭМ-9
1	362192	388571	432097	465466	483820	541633	585956	625204	667349
2	364854	391499	435464	469171	487709	546106	590876	630473	673038
3	371617	398939	444020	478582	497591	557470	603377	643775	687405
4	388775	417813	465725	502457	522660	586299	620842		
5	407917	438869	489939	529093	550627	618461	638307		

**Соёл, урлагийн салбарын төрийн үйлчилгээний албан тушаалын
цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 8)**

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл										
	ТҮСУ-1	ТҮСУ-2	ТҮСУ-3	ТҮСУ-4	ТҮСУ-5	ТҮСУ-6	ТҮСУ-7	ТҮСУ-8	ТҮСУ-9	ТҮСУ-10	ТҮСУ-11
1	337667	349630	362192	388571	432097	465466	483820	541633	585956	625204	667349
2	340082	352166	364854	391499	435464	469171	487709	546106	590876	630473	673038
3	346216	358607	371617	398939	444020	478582	497591	557470	603377	643775	687405
4	361779	374948	388775	417813	465725	502457	522660	586299	620842		
5	379141	393178	407917	438869	489939	529093	550627	618461	638307		

**Төрийн үйлчилгээний бусад байгууллага болон төрийн байгууллагын хэвийн
үйл ажиллагааг хангахад туслах албан тушаалын цалингийн доод жишиг (Хавсралт - 9)**

Цалингийн сүлжээний шатлал	Албан тушаалын зэрэглэл											
	ТҮ-1	ТҮ-2	ТҮ-3	ТҮ-4	ТҮ-5	ТҮ-6	ТҮ-7	ТҮ-8	ТҮ-9	ТҮ-10	ТҮ-11	ТҮ-12
1	322623	337667	349630	362192	388571	432097	465466	483820	541633	585956	625204	667349
2	324862	340082	352166	364854	391499	435464	469171	487709	546106	590876	630473	673038
3	330470	346216	358607	371617	398939	444020	478582	497591	557470	603377	643775	687405
4	345042	361779	374948	388775	417813	465725	502457	522660	586299	620842		
5	361301	379141	393178	407917	438869	489939	529093	550627	618461	638307		

Төрийн албан хаагчдийн цалингийн сүлжээ, жишиг нь албан тушаалын зэрэглэлд үндэслэсэн, дотроо шатлалтай учир аль нэг зэрэглэлийн албан тушаалын үндсэн цалин нь түүний дараагийн зэрэглэлийн албан тушаалынхаас өндөр тогтоогдох тохиолдол байж болно. Гэхдээ ямар ч нөхцөлд тухайн зэрэглэлийн албан тушаалын цалингийн хамгийн өндөр шатлал нь [хэрэгжихдээ] түүний дараагийн зэрэглэлийн албан тушаалын цалингийн хамгийн өндөр шатлалаас ихгүй байвал зохистой гэж үздэг.

5. [Төрийн албан хаагчийн] Нэмэгдэл хөлс (Захиалагчийн жагсаалтын 3 дахь хэсэгт хамааруулав)

Төрийн албан хаагчийн хувьд, цалингийн нэмэгдэл нь [тухайн ажилтны] төрийн алба хаасан хугацаанаас, цол зэргээс, ажлын онцгой нөхцөлөөс, ур чадварын түвшнээс, докторын зэрэгтэй эсэхээс хамаарна. [Төрийн албаны тухай хуульд зааснаар] төрийн албан хаагчийн цалин хөлс нь,

- төрийн захиргааны албан хаагчийн хувьд албан тушаалын цалин болон төрийн алба хаасан хугацааны, цол, зэрэг дэвийн, докторын зэргийн нэмэгдлээс;
- тусгай албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчийн хувьд албан тушаалын цалин болон албан ажлын онцгой нөхцөлийн, төрийн алба хаасан хугацааны, цол зэрэг дэвийн, докторын, мэргэшлийн зэргийн нэмэгдлээс;
 - Төрийн жинхэнэ албан хаагчид цол, зэрэг дэвийн нэмэгдлийг давхардуулж олгодоггүй.
- улс төрийн албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчийн хувьд албан тушаалын цалин болон албан ажлын онцгой нөхцөлийн, докторын зэргийн нэмэгдлээс;

- үйлчилгээний албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчийн хувьд албан тушаалын цалин болон докторын, мэргэшлийн зэрэг, цол, ур чадварын нэмэгдэл, бусад нэмэгдлээс бүрддэг.

Төрийн албан хаагчийн хөдөлмөрийн харилцаатай холбоотой, гэхдээ төрийн албаны хуулиар зохицуулаагүй бусад асуудлыг Хөдөлмөрийн хуулиар зохицуулдаг. **Хөдөлмөрийн хуулийн талаасаа нэмэгдэл цалингийн асуудал арай өөр тодорхойлолтой.**

Нэмэгдэл хөлс гэдэг нь ажилтан үндсэн ажлынхаа зэрэгцээ мэргэжил, ажил, албан тушаал хавсран буюу хослон ажилласан, эзгүй байгаа ажилтны үүргийг орлон гүйцэтгэсэн, ажлын байрны тодорхойлолтод заагаагүй ажил үүргийг гүйцэтгэсэн, шөнийн болон илүү цагаар, нийтээр амрах баярын өдөр, 7 хоногийн амралтын өдөр ажилласан .. тохиолдолд үндсэн цалингаас тооцон олгож буй цалин хөлс юм. Нэмэгдэл хөлсний хэмжээг хамтын болон хөдөлмөрийн гэрээгээр ажил олгогч, ажилтантай харилцан тохиролцож тогтоодог.

Нэмэгдэл гэдэг нь ажилтны мэргэжлийн ур чадвар, ажлын байрны онцлог, хөдөлмөрийн нөхцөлөөс хамаарах хүчин зүйлсийг харгалзан тогтоосон цалин хөлс юм. Нэмэгдлийн хэмжээг хамтын болон хөдөлмөрийн гэрээгээр ажил олгогч, ажилтантай харилцан тохиролцож тогтоодог. Мэргэшлийн зэргийн нэмэгдлийг ажилтны мэргэжлийн ур чадвар, боловсролын түвшин ажилласан жил зэргийг харгалзан ялгавартай тогтоох боломжтой.

6. Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааг хангах талаар хэрэгжиж буй зарим арга хэмжээ (Төрийн албан хаагчийн тэтгэмж тусламжтай холбогдох тодруулга, захиалагчийн жагсаалтын 5 дахь хэсэгт хамааруулав)

Төрийн албаны тухай хуульд, төрийн албан хаагч доорх баталгаагаар хангагдана гэж заасан. Үүнд:

- төрийн албан хаагчийн цалин хөлс, нөхөх төлбөр, тусламж, шагнал, урамшил, тэтгэвэр, тэтгэмж авах;
- гүйцэтгэж байгаа албан үүргийнх нь шинж байдлыг харгалзан зохих журмын дагуу албаны унаа хэрэглэх, ажилдаа ирэх, буцах нийтийн тээврийн унааны зардлын зохих хэсгийг нөхөн авах;
- төрөөс орон байраар хангагдах;
- хөдөлмөрийн тухай хуулиар тогтоосон ээлжийн амралт эдлэх;
- төрийн алба хаах хугацаанд болон тэтгэвэрт гарсан үедээ хууль тогтоомжоор тогтоосон нөхцөл, журмын дагуу эмнэлгийн үйлчилгээнд хамрагдах;
- Иргэний эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуульд заасан тухайн жилийн эмчилгээний төлбөрийн хэмжээнээс давсан хэсэг болон магадлан итгэмжлэл бүхий эмнэлгийн байгууллагын шийдвэрээр гадаад оронд эмчлүүлэх зайлшгүй шаардлагатай болсон тохиолдолд зардлынх нь 60% -с доошгүй хувийг төр хариуцах;
- төрийн хөрөнгөөр давтан сурах, мэргэшлээ дээшлүүлэх, энэ хугацаанд эрхэлж байгаа албан тушаалынхаа цалин хөлсийг авах;

хууль тогтоомжоор тогтоосон бусад баталгаа;

Мөн, төрийн жинхэнэ албан хаагч дараах “нэмэгдэл баталгаа” -гаар хангагддаг. Үүнд:

- хуульд зааснаас бусад тохиолдолд төрийн албанаас халагдахгүй байх;
- ... улс төрийн албан тушаалтан уг өөрчлөгдөх нь төрийн жинхэнэ албан хаагчийг өөрчлөх үндэслэл болохгүй байх;
- төрийн байгууллагын зохион байгуулалтын бүтэц өөрчлөгдсөн боловч төрийн албан хаагчийн ажлын байрны тодорхойлолтод заасан чиг үүрэг хэвээр үлдсэн бол түүнийг уг албан тушаалд нь үргэлжлүүлэн ажиллуулах, орон тоо нь цөөрсөн бол уг тушаалд тавигдах шаардлагад хамгийн илүү нийцэж байгааг нь шалгаруулж авах;
- өөрөөс нь үл хамаарах шалтгаанаар албан тушаалын орон тоо нь хасагдсан тохиолдолд цалин хөлсөө бууруулахгүйгээр мэргэжил, мэргэшлийн дагуу өөр ажил, албан тушаалд шилжих буюу төрийн хөрөнгөөр 6 сар хүртэл хугацаагаар дахин мэргэшиж болох бөгөөд энэ хугацаанд урьд нь эрхэлж байсан албан тушаалынхаа цалин хөлсийг авч, хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу ажлын байраар хангуулах, эсхүл 6 сарын цалинтай тэнцэх хэмжээний нэг удаагийн тэтгэлэг тухайн байгууллагаас олгоно;
- төрийн байгууллагад тогтвор суурьшилтай, үр бүтээлтэй **ажиллах** албан хаагчид аминдаа орон сууц барих болон орон сууц, амьдралын нэн тэргүүний хэрэгцээт зүйлс худалдан авах, өөрийн хүсэлтээр суралцах болон хүүхдээ сургахад нь зориулан байгууллагаас нь хөнгөлөлттэй зээл олгох, шаардлагатай бол зээлийн баталгаа гаргаж өгөх;
- ... улс төрийн албан тушаалтан сонгуулийн үр дүнд албан тушаалаасаа чөлөөлөгдсөн бол түүнд урьд авч байсан албан тушаалын 6 сарын хугацааны цалинтай нь тэнцэх хэмжээний тэтгэлэг олгоно.

Төрийн албан хаагчийн нэмэгдэл баталгааны хүрээнд [тодорхой хэмжээний цалинтай тэнцэх хэмжээний] мөнгөн тэтгэлэг [ажилтан] олгох тухай хуульчилжээ. Тиймээс, төрийн албан хаагчийн тэтгэмж, тэтгэлэг, тусламж, нөхөн олговор, бусад харамжийг “нэмэгдэл” эсхүл “үндсэн (нэмэгдэл биш)” баталгаа гэхчилэн зааглах нь төдийлэн оновчтой биш санагдсан.

“Төрийн албаны зардлыг багасгаж төсвийн санхүүжилтийг хорогдуулах нь төрийн албан хаагчдад олгох [нэгэнт олгож байгаа] төлбөрийг түр ба бүр зогсоох, тэдний цалин хөлс, нөхөх төлбөр, тусламж, тэтгэвэр, тэтгэмжийн хэмжээг бууруулах үндэслэл болохгүй” гэсэн нь “нэмэгдэл баталгаа” –ны жагсаалтад ороогүй ч утга чанарын хувьд нэмэгдэл баталгааны шинжтэй, явцуубус түгээмэл үйлчилгээтэй заалт юм.

Төрийн албаны тухай хуулиар “төрийн албан хаагчийн эрх зүйн байдал” –д хамаарах ерөнхий зохицуулалтууд хийгдсэн гэж үздэг. Гэхдээ, парламентаас салбар .. байгууллагын чанартай хууль тогтоомж батлахдаа тухайн салбар, байгууллагын үйл ажиллагааны зохицуулалтын хүрээнд .. тэнд ажиллагсдын нийгмийн баталгааг [төрийн албаны хуулийн хүрээнээс гадуур] тусгайлан авч үзэх зохицуулах арга хандлага их байдаг.

Төрийн албаны тухай хуулиар биш, өөр салбар, тухайлсан байгууллагын үйл ажиллагааг зохицуулахад чиглэсэн тодорхой нэр бүхий 40 орчим хуульд [уг салбарт ажиллаж байгаа] албан хаагчдын нийгмийн баталгааны асуудлыг шийдэж зохицуулжээ.

Салбар, байгууллагын үйл ажиллагааг зохицуулсан хуулиудын агуулга дахь холбогдох заалтуудыг харж байхад, нэг хэсэг нь “Төрийн албаны тухай хууль”-д байгаа заалтуудыг, зарим хэсэг нь Цэргийн тэтгэвэр, тэтгэмжийн тухай хууль, Хөдөлмөрийн тухай хууль гэх мэт бусад хуульд нэгэнт туссан заалтуудыг давхар “хуулж” оруулсан байв. Түүнчлэн тэдгээрийн заримд нь [тодорхой төрөлд хамаарах] төрийн албан хаагчдыг нийгмийн баталгааных нь талаас илүү онцгойлж үзсэн гэмээр заалтууд ч байна. Энэ нь, салбарын хууль уг салбарынхаа үйл ажиллагааг нарийвчлан зохицуулахын зэрэгцээ тэнд ажиллагсдын нийгмийн баталгааг орхигдуулахгүй анхаарах гэсэн хэрэг мөн болов уу. Оруулсан тодорхой заалтууд нь ч Төрийн албаны хуульд заасан үндэслэл зарчимтай [ерөнхийдөө] нийцдэг, түүнтэй зарчмын хувьд зөрчилдөггүй гэж хэлж болно.

Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааны үндсэн цөмийг бүрдүүлсэн цөөн хэдэн тодорхой асуудлыг [холбогдох олон] хуульд хэрхэн ялгамжтай зохицуулсныг тоймлон харъя. Үүнд:

<i>Нэр бүхий тусгай хуулийн тоо</i>	<i>Тэдгээрт авч үзсэн нийгмийн баталгааны төрөл зүйл</i>	<i>Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааны тухайлсан асуудлыг зохицуулсан нийтлэг жишг</i>
13	Тэтгэвэрт гарахад олгох нэг удаагийн тэтгэмж	o 6 - 36 сар;
22	Албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад амь насаа алдсан тохиолдолд ар гэрт олгох тэтгэмж	o 3 - 5 жил;
16	Албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад хөдөлмөрийн чадвараа алдсан тохиолдолд тухайн ажилтанд олгох тэтгэмж, бусад зардал	o хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсаны тэтгэмж, албан тушаалын цалингийн зөрүү – цалин хөлсийг бүрэн хэмжээгээр олгох, хиймэл эрхтэн хийлгэсэн зардлыг олгох болон бусад нөхцөл;
8	Өөрөөс нь үл хамаарах шалтгаанаа ажлаас чөлөөлөгдсөн нөхцөлд олгох тэтгэмж	o Цалин хөлсөө бууруулахгүйгээр мэргэжил, мэргэшлийн дагуу өөр ажил, албан тушаалд шилжих буюу өөр ажил эрхлэх хүртэлх 6 сарын хугацааны тэтгэмж авах, хэрэв бага цалинтай ажил эрхэлж байгаа бол цалингийн зөрүүг мөн хугацаанд олгох;
7	Ажилласан хугацааг нэмэгдүүлэн тооцох	o Нэг жилийг 1.2 - 1.6 жилээр тооцох;
8	Ээлжийн амралтын хугацаанд нэмэгдэл хоног олгох	o Ажилласан 3 - 5 жил тутамд 2 - 3 өдөр;
29	бусад	o Нийгмийн хамгааллын чиглэлийн [бусад төрлийн] хөнгөлөлт, тэтгэмж;

Хүснэгтээс үзвэл, Төрийн албаны тухай хуулийн агуулга зарчмыг баримжаалж бусад төрлийн олон хуульд төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааг хангах, “улам тодруулах” агуулга санаа оржээ. Зохицуулатын ийм хандлагад ололт дутагдлын аль аль нь бий. Төрийн албан хаагчийн нийгмийн баталгааны, ялангуяа тусламж тэтгэмжтэй холбоотой заалтууд “талаар нэг тарамдах” тохиолдолд, нэгдсэн бодлого зохицуулалт хийх, уялдаа холбоог төгөлдөржүүлэх боломжийг зарим талаар багасгадаг гэж үзнэ.

Төрийн албан хаагчдад үзүүлж байгаа тэтгэмж тусламж хөнгөлөлтүүд нь, хэдийгээр хоорондоо төстэй ч, тухайлаад үзвэл салбар бүрд харилцан адилгүй хэмжээтэй байна. Жишээ нь, төрийн албан хаагч тэтгэвэрт гарахад 6 - 36 сарын, албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад амь насаа алдсан тохиолдолд ар гэрт нь 3 -

5 жилийн тэтгэмжийг байгууллагаас албан тушаалын ялгавартайгаар олгодог, албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсан нөхцөлд цалин тэтгэмжийн зөрүүг олгодог, зарим албан тушаалтаны ажилласан хугацааг тооцохдоо нэг жилийг 1.2-1.6 жил ажилласнаар тооцдог, ээлжийн амралт олгохдоо тухайн албан тушаалд ажилласан 3 - 5 жил тутамд нь 2 - 3 хоногийн нэмэгдэл амралт олгодог .. гэх мэт хөнгөлөлт, тэтгэмжүүд нийтлэг байна. Үүнээс гадна тэтгэвэрт гарахад нь олгох нэг удаагийн тэтгэмжийн ялгаа хоорондоо илт зөрөөтэй байх, албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад амь насаа алдсан тохиолдолд ар гэрт олгох тэтгэмжийн ялгаа 4 хүртэл жилээр, албан үүргээ гүйцэтгэж байгаад хөдөлмөрийн чадвараа алдсан тохиолдолд тухайн ажилтанд олгох тэтгэмж, бусад зардал, ажилласан хугацааг нэмэгдүүлэн тооцох, ээлжийн амралтын хугацаанд нэмэгдэл хоног олгох зэрэг хөнгөлөлтүүд нь зөвхөн зарим төрлийн албан хаагчид хамаардаг .. гэхчилэнгийн зааг ялгамж байна.

Зарим салбарт “онцгойлсон” урамшуулал, тэтгэмжийн систем үйлчилдэг гэж хэлж болохуйц байдал ажглагдсан. Тухайлбал,

- Улсын хилд 5 жилээс дээш хугацаагаар алба хааж байгаа офицер, ахлагчид нэг удаагийн мөнгөн урамшууллыг тэдний сарын үндсэн цалингаас .. хилийн суманд бол 50 хувь, сууринбус газар байрладаг хилийн хороонд бол 35 хувь, нийслэл, аймгийн төв, улсын чанартай хотоос бусад суурин газарт байрладаг хилийн хороо, агаарын довтолгооноос хамгаалах салбарт тус тус 25 хувиар бодож нэгтгэн 5 жил тутам олгох;
- Хилийн суман, харуулд алба хааж байгаа офицер, ахлагч хүнсний хангамж үнэгүй эдлэх,
- Үндсэн хуульд заасан бүрэн эрхийн хугацааны дагуу Цэцийн гишүүнээс чөлөөлөгдсөн хүнд, өндөр насны тэтгэвэрт гарах үед нь Цэцийн гишүүний цалингийн 60 хувиар бодож тэтгэвэр тогтоох;
- Цэргийн анги, байгууллагын мэдлийн орон сууцанд амьдарч байгаа офицер, ахлагчийн орон сууцны хөлсийг 30 хүртэл хувиар хөнгөлөх, хэрэв орон сууцаар хангаагүй бол орон сууцны үнэлгээт хөлсний 30 хувьтай тэнцэх тусламжийг олгох;
- Авилгатай тэмцэх газар, Прокурорын болон Гал түмэртэй тэмцэх асуудал эрхэлсэн байгууллагын албан хаагчийн амь нас, эрүүл мэндийг заавал даатгах бөгөөд даатгалын төлбөрийг төсвөөс хариуцах;
- Олон улсын хөл хориот өвчний голомтод болон байгалийн гамшиг, осол, бусад онцгой тохиолдолд гэнэтийн дайчилгаагаар ажилласан эрүүл мэндийн ажилтанд цалин хөлсийг 3 дахин нэмэгдүүлж олгох .. зэрэг олон төрлийн өөр өөр урамшуулал, хангамж байдаг байна.

Хэдийгээр тухайн салбар мэргэжлийн онцлог, элдэв хүндрэлтэй байдлыг харгалзан зарим төрлийн ялгаа байх боломжтой төдийгүй шаардлагатай ч төрийн нэрийн өмнөөс үйл ажиллагаа явуулж байгаа төрийн албан хаагчдыг өөр хооронд нь “ялгаварлан үзсэн мэт” байдал хэлбэр үүсч харагдаж болох талтай.

Төрийн албан хаагчийн цалин хөлс, нийгмийн баталгаатай холбогдсон асуудлуудыг нэгтгэн, тарамдал давхардлыг арилгах, “нэг хавтгай дээр харж” нэгдсэн зохицуулалтаар хангах зарчим барих, ингэхийн тулд асуудлыг зөвхөн Төрийн албаны тухай хуулийн агуулгын хүрээнд (эсхүл бүр тусдаа бие даасан хуулиар) зохицуулах боломжтой гэж зарим хууль санаачлагчид үздэг ажээ.

Төрийн албан хаагчид .. дараах тохиолдолд тусламж олгодог. Үүнд:

- о гэр бүлийг нь дэмжих;
- о ээлжийн амралтаараа өөрийн буюу эхнэр /нөхөр/ -ийн төрсөн нутаг явах

бол ирэх, очих замын зардлыг, эсхүл магадлан итгэмжэл бүхий эмнэлгийн байгууллагын шийдвэрээр дотоодын сувилалд ирэх, очих замын зардлыг тухайн үед мөрдөж байгаа автомашин, төмөр замын үнэлгээгээр тооцож 2 жилд нэг удаа олгох;

- o гэр бүл, төрөл, садангийн хүн нас барах, өвчний улмаас хөдөлмөрийн чадваргүй болсон гэр бүлийн гишүүнээ тэтгэх;
- o хууль тогтоомжид заасан бусад тусламж;

Төрийн жинхэнэ албан хаагчийг тэтгэвэрт гарахад ажилласан жилийг нь харгалзан 36 хүртэл сарын цалинтай нь тэнцэх хэмжээний 1 удаагийн буцалтгүй тусламж олгоно. Тусгай журамтай. Мөн, төрийн жинхэнэ албан хаагчийн амь нас хохирсон тохиолдолд түүний ар гэрт 3 жилийн албан тушаалын цалинтай нь тэнцэх хэмжээний нэг удаагийн буцалтгүй тусламж олгодог.

7. Төрийн албан хаагчийн нөхөн олговор (Захиалагчийн жагсаалтын 6 дах хэсэгт хамааруулав)

Төрийн албан хаагчид дараах нөхөх төлбөр олгохоор хуульчилсан. Үүнд:

- албан томилолтын зардал;
- албан ажлын хэрэгцээнд батлагдсан нормативын дагуу хувийн унаа албан ажилдаа хэрэглэсэн тохиолдолд хувиас гарсан зардал;
- гадаад улсад болон нэг аймаг, хотоос нөгөө аймаг, хотод, түүнчлэн аймаг, хотын дотор төрийн байгууллагад ажиллахаар томилогдсон албан хаагчид уналга, ачаа тээш, зам хоногийн зардал, түүний гэр бүлийн болон асрамжинд нь байдаг хүмүүст уналга, ачаа тээшийн зардал;
- хууль тогтоомжид заасан бусад нөхөх төлбөр;

Төрийн албан хаагчид нөхөх төлбөр олгох журам (хэмжээг) төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тогтоодог. Засгийн газрын баталсан “журам” дэлгэрэнгүй агуулгатай ба түүнээс зарим заалтыг дурдвал,

- Төрийн албан хаагчийг гадаад улсад болон нэг аймаг, хотоос нөгөө аймаг, хотод, түүнчлэн аймаг, хотын дотор нийтийн тээврийн тогтмол үйлчилгээгүйн улмаас өглөө ажилд очих, орой буцах боломжгүй газарт тухайн байгууллага болон дээд шатны удирдах байгууллагаас баталсан удирдамж, төлөвлөгөөний дагуу тодорхой хугацаагаар зохих шийдвэр гарган явуулж ажиллуулсан нөхцөлд албан томилолтын зардал олгоно;
- Албан тушаалын болон албан ажлын хэрэгцээний унаа хэрэглэдэг төрийн албан хаагч өөрөө хүсвэл албан ажлын хэрэгцээнд хувийн унаагаа хэрэглэж болно. Албан ажлын хэрэгцээнд хувийн унаагаа хэрэглэсэн тохиолдолд байгууллага нь дор дурдсан зардлыг нөхөн олгоно. Үүнд:
 - o албан ажлын хэрэгцээнд хувийн унаагаа өөрөө жолоодон хэрэглэсэн тохиолдолд жолоочийн үүрэгт ажлыг хавсран гүйцэтгэж байгаа гэж үзэж жолоочийн сарын дундаж цалингийн 40 хувьтай тэнцэх хэмжээний хөлс олгох;
 - o албан ажлын хэрэгцээнд хувийн унаагаа хэрэглэхэд шаардагдах шатахуун, эсвэл уг шатахууны үнийг эрх бүхий байгууллагаас баталсан лимитийн дагуу тооцож нөхөн олгох;
- Батлагдсан лимитийн дагуу хэрэглэх шатахууныг хэмнэсэн бол хэмнэсэн шатахууны үнийн 50 хувийг тухайн албан хаагчид урамшуулал болгон олгоно.

- Албан ажлын хэрэгцээнд мотоцикль хэрэглэдэг төрийн албан хаагчид шатахуун, эсвэл уг шатахууны үнийг энэ журамд заасны дагуу нөхөн олгох бөгөөд харин уг төрийн албан хаагч мотоциклийн оронд морь, тэмээ болон бусад ердийн хөсөг, түүнчлэн унадаг дугуй хэрэглэж ажил бүрэн гүйцэтгэсэн нөхцөлд тухайн төрийн албан хаагчийн албан тушаалын сарын цалингийн 30 хүртэл хувьтай тэнцэх хэмжээний нөхөх төлбөр олгоно.
- Төрийн албан хаагчийг 90 хүртэл хоногийн хугацаагаар эрх бүхий байгууллагын шийдвэрийн дагуу "төрийн хөрөнгө" -өөр давтан сургах, мэргэжлийг нь дээшлүүлэхэд түүний эрхэлж байгаа албан тушаалын цалинг олгоно.

Төрийн хөрөнгө гэдэгт улсын төсвийн хөрөнгө, төсвийн хөрөнгө оролцсон төрөл бүрийн сан, төрийн өмчийн ба төрийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгжийн хөрөнгө, гадаадын зээл, тусламж, Монгол Улстай тохиролцсоноор хүлээн авч байгаа гадаад орон, олон улсын байгууллагын хариуцсан зардлууд орох бөгөөд ийм хөрөнгөөр сургалтад хамрагдсан төрийн албан хаагч 2,5 жилээс доошгүй хугацаагаар төрийн алба заавал хаах үүрэг хүлээнэ .. гэрээ байгуулна.

8. Төрийн албан хаагчийн шагнал, урамшил (Захиалагчийн жагсаалтын 4 дэх хэсэгт хамааруулав)

Төрийн албан хаагчид албан тушаалын бүрэн эрхээ үр дүнтэй биелүүлж өндөр амжилт гаргасан гавьяа зүтгэлийг нь үнэлж төрийн байгууллагын захиргаа түүнийг дараах байдлаар шагнаж, урамшуулна. Үүнд:

- о мөнгөн шагнал олгох;
- о эд зүйл болон үнэ бүхий зүйл дурсгах;
- о Засгийн газар ба төрийн дээд байгууллагаас шагнуулахаар тодорхойлох.
- о Төрийн албан хаагчид .. мөн, улирлын ажлын үр дүнгээр болон онцгой чухал буюу онц түвэгтэй албан даалгавар биелүүлсний төлөө мөнгөн урамшил олгоно;

Ажлын шаардлагаар ээлжийн амралтаа биеэр эдэлж чадаагүй төрийн захиргааны албан хаагчид түүний зөвшөөрснөөр 1.5 сарын цалинтай тэнцэх мөнгөн урамшил олгож болно.

Төрийн албан хаагчийг ... шагнах, түүнд мөнгөн урамшил олгох журмыг төрийн албаны төв байгууллагын саналыг үндэслэн Засгийн газар тогтоох ба тэдгээр нь тухайн төрийн албан хаагчийн албан тушаалын ангилал, зэрэглэлээс [үндсэндээ]¹⁸³ шууд хамааралгүй юм.

9. Анхаарах зарим санаа

I. “Монгол Улсын Төрийн албаны шинэтгэлийн дунд хугацааны стратеги” –ийн баримт бичиг 2004 оны 4 сард гарсан. УИХ-ын тогтоолтой. Төрийн албаны шинэтгэлийн дунд хугацааны стратегийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг Засгийн газрын шийдвэр [их хожуу] 2007 оны 7 сард баталсан.

Ирээдүйд, төрийн нийт албаны хүрээнд цалин нэмэх саналын үндэслэл чанар нь уг арга хэмжээ төсвийн зардалд ямар нөлөө үзүүлэхийг үнэлэх Засгийн газрын чадвараас хамаардаг. Монгол Улсын Засгийн газрын энэ чадварыг нь

¹⁸³ Үүнийг, захиалагчийн жагсаалтын 4 –т тухайлж хөндсөн тул энд зориуд тэмдэглэв.

дээшлүүлэх зорилгоор Дэлхийн банкны туслалцаатай “Цалингийн зардлыг судлан шинжлэх загвар” боловсруулсан. УИХ –аас баталсан бодлогын баримт бичигт “уг загвар нь төрийн албаны орон тоо, албан тушаалын үндсэн цалингийн хэмжээ, нэмэгдэл, нөхөх төлбөр зэрэг гол өгөгдөхүүний болзошгүй өөрчлөлтөд үндэслэн [дунд хугацаанд] нийт цалингийн сангийн зардлын хувилбарыг тооцно. Загварын тусламжтайгаар төрийн албаны систем дэх цалингийн ирээдүйн өсөлтийг, мөн цалингийн нэмэгдэл нь иргэдийн ирээдүйн тэтгэврийн хэмжээнд хэрхэн нөлөөлөхийг бүрэн хэмжээгээр тооцож гаргах боломжтой” гэжээ.

- II. Цалин нэмэгдүүлэх шахалтын нэг үндэслэл болж тавигддаг “төрийн албан хаагчийн цалин хувийн хэвшлийнхээс доогуур байна” гэсэн ойлголт нь цалингаас гадуурхи хангамжийг тэр бүр гүйцэд авч үздэггүйтэй холбоотой. Монгол Улсад төрийн албан хаагчийн цалингаас гадуурхи хангамж нь төрийн албаны нийт цалин, урамшууллын үлэмж хэсгийг бүрдүүлж байна. Төрийн албан хаагчийн цалингаас гадуурх хангамжид орон сууц олгох .. зэрэг өөр олон асуудал ордог. Түүнээс гадна Төрийн албаны тухай хууль болон бусад холбогдох хуульд зааснаар цалингийн тодорхой хувьтай тэнцэх гүйцэтгэлийн бонус болон ажлын үр дүнтэй холбосон бусад төрлийн шан урамшуулал олгохыг зөвшөөрдөг. Төрийн албаны тухай хуулийн дагуу олгох нэмэгдэл болон цалингаас гадуурх бусад хангамжийн нийт хэмжээ нь тухайн төрийн албан хаагчийн албан тушаалын цалинтай жишигдэх хэмжээнд очих тохиолдол элбэг.
- III. Төрийн албан хаагчдын үндсэн цалин, нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлс, шагнал урамшил, тэтгэвэрт гарахад нь болон амь насаа алдахад нь олгох нэг удаагийн буцалтгүй тусламж, нэмэгдэл амралт, ажилласан жил нэмэгдүүлэн тооцох, ажилласан жилийг нь харгалзан олгох нэг удаагийн мөнгөн тусламж .. зэргийг салбарын хуулиудад харилцан адилгүй тусгагдсаныг, мөн зарим зохицуулалт давхцал зөрчилтэй байдгаас үүдэн [хуулийг хэрэглэх тал дээр] харьяа байгууллагууд түүгээрээ харилцан адилгүй журам гаргаж мөрддөгийг цэгцэлж, давхардлыг арилгах, шалгуур үзүүлэлт, тооцох арга үндэслэлийг нэг жишигт нийцүүлэн нэгмөр зохицуулах чиглэлд холбогдох байгууллагаас хууль санаачлагч талтай хамтран ажиллаж буй.
- IV. Төрийн албаны үйл ажиллагааг нийтлэг зохицуулсан 30 шахам хууль, УИХ -ын болон Засгийн газрын тогтоол, Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн зарлиг, Улсын дээд шүүхийн тайлбар, Төрийн албаны зөвлөлийн тогтоол, сайд, агентлагийн даргын баталсан тушаал .. зэрэг 150 орчим эрх зүйн баримт бичиг байдаг нь төрийн албаны тухай хууль тогтоомж, стандартуудыг нэг мөр ойлгож мөрдөх, зөрчихөөс урьдчилан сэргийлэх боломжийг нэг талаасаа бүрдүүлдэг ч, нөгөө талаасаа, ялангуяа “ерөнхий ухамсрын түвшинд” үл ойлгогдох, төөрөгдөх байдал үүсгэж болох талтай. Энд жишээ болгож , цалин урамшуулалтай холбоотойгоор нь Төрийн албан хаагчийн үр дүнгийн гэрээ байгуулах, уг гэрээг дүгнэх (нүсэр) журмыг тухайлан дурдаж болно.

Төрийн албан хаагчийн үйл ажиллагааны гүйцэтгэлийн үнэлгээг үр дүнгийн гэрээгээр дүгнэж байгаа одоогийн арга цаг цаас их шаардсан, үнэлж дүгнэхэд үнэн төвөгтэй, тэр чинээгээрээ бодит бус үнэлгээнд хүргэх зарим эрсдлийг дагуулж байна .. гэх зэргээр төрийн албан хаагчдын зүгээс гардаг санал, шүүмжлэлийг шууд шуурхай хүлээж авах, хэрэгжүүлэх, байдлыг бодитой үнэлгээ хийж болохуйцаар хялбаршуулах, үзэгдэхүйц эрх мэдэлгүй албан тушаалтныг үл хамруулах замаар Хөрөнгө орлогын мэдүүлэг гаргачдын хүрээг хумих (цаас бичиг багасгах) наад захын ажлууд хийгдэхгүй олон жил болж байна.

Төрийн албаны зөвлөл 2011 оныг ёс зүй хариуцлагын жил, 2012 оныг удирдах тушаалтны манлайллын жил болгон зарлаж байв. Өнгө хэлбэр талаас нь яривал, хуучин нийгэмд намын гишүүний манлайлал .. гэсээр байтал системийн хямрал нүүрлэсэн, нам-засгийн тогтолцоо бүхэлдээ мухардсан тал байдаг. Захиргааны шинэтгэл, төрийн албаны шинэтгэл, шинэтгэлийн стратегийн талаар эдүгээ багагүй ярьдаг ч “нийгэм дэх хүний нөөцийн менежент” –ийн талаар үндэслэлтэй хөндсөн дурдсан нь төдийлэн анзаарагддаггүй.

Төрийн албаны төв байгууллагын үйл ажиллагаа бичиг цаастай зууралдах, хоосон лоозогнох арга хандлагаас ангид байх учиртай. Төрийн албаны шинэтгэлийн дунд хугацааны стратеги, түүнд нийцүүлж төлөвлөсөн ажил зорилго чухам хэзээ хэрэгжиж дуусах нь хүртэл тодорхой бус байдалтай явж иржээ.

- V. Төрийн албаны тухай хуулийн 2008 оны нэмэлт өөрчлөлтөөр “Төрийн албан хаагчийн ажиллах нөхцөл, нийгмийн баталгааг хангах асуудлууд нь байгууллагын хэмжээнд хөтөлбөр болон хэрэгжинэ” гэсний хүрээнд төрийн байгууллагууд ийм хөтөлбөрүүдийг батлан хэрэгжүүлж буй.

Байгууллагуудын хөтөлбөрийн хэрэгжилт, үнэлгээ олон нийтийн, аудитын, мэргэжлийн бусад байгууллагын хяналтаас гадуур байдалд оршиж байна. Албан хаагчдынхаа нийгмийн асуудал, орон сууцны хангамжийг хариуцах нь төрийн хуулиар хүлээсэн үүрэг мөн ч гэсэн, нэрлэсэн хөтөлбөрүүд [хамт олны] хяналт султай орчинд хэрэгжвээс .. төсвийн хөрөнгөөр иргэдийн авах ёстой үйлчилгээ, хүртээмж багасч, төсвийн хэмнэлт бүхэлдээ үр дүнгийн гэрээний урамшуулал .. зэрэг халхавч нэрийн дор төрийн албан хаагчдын нийгмийн асуудал, шагнал, урамшуулалд зарцуулагдаад дуусна; гэсэн шүүмжлэл түгээмэл, тодорхой жишээ ихтэй байна.

- VI. Монголд, төрийн албаны шинэтгэлийн бодлого нь .. мерит зарчмыг хэрэгжүүлэх, улс төрийн нөлөөллөөс ангид, мэргэшсэн, тогтвортой, бүх талаар шаардлага хангасан төрийн албыг бүрдүүлэн хэвшүүлэхэд чиглэж байна. Төрийн албанд мерит зарчмын дагуу иргэдийг авах нь төрийн албаны мэргэшсэн мэргэшсэн байх чанарыг хангахад чухал үүрэгтэй ч түүнийг хэрэгжүүлэх механизм төрийн бодлогын баримт бичгүүдэд тодорхой тусаагүй байна.

Гадаадын зарим орон улсын салбартаа хэдийнэ бий болгож хөгжүүлсэн уламжлалт бус постбюрократ тогтолцоог нэвтрүүлэх явдал чухал юм. Постбюрократ тогтолцоо нь өнгөрсөн үеийн бюрократ тогтолцооны үнэт зүйлс болох эрх мэдэл, албан тушаалын хариуцлага, гүйцэтгэл ба хяналтын агуулгыг өөрчлөх чиглэлтэй. Мөн иргэний нийгмийн хяналт, хэрэглэгчдээр удирдуулсан удирдлага, үйлчилгээ, эрх мэдлийн шилжүүлэлт, чанар, уян хатан байдал, инноваци, тасралтгүй шинэчлэл, мэдээлэл, технологи .. зэрэг ойлголтыг хэрэглэдэг, нэвтрүүлдэг.

Манай улсын хувьд өнөөдөр төрийн алба, төрийн өмчит үйлдвэрийн газруудад цалин хөлсний уламжлалт системээ хэрэглэсэн байдалтай байна. Энэ системийн гол нэг шинж нь, цалингийн бүрэлдэхүүнд ажлын санаачлага, чанар, үр дүнгийн үзүүлэл хэрэг дээрээ холбоогүй, харин төрөл бүрийн нэмэгдэл, нэмэгдэл хөлсний эзлэх хувийн жин нэмэгдэж, [аажимдаа] үндсэн цалингийн үүрэг буурах хандлагатай болж ирдэг.

* * *